

**ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

УДК 378.146

Вікторія Білик, викладач кафедри теорії та методики трудового і професійного навчання
Хмельницького національного університету,
аспірант Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

**ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

Розглянуто оцінювання результатів професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах впровадження компетентнісного підходу у навчальний процес вищої школи. Зосереджено увагу на характеристиці компонентів системи оцінювання рівня сформованості професійної компетентності у студентів.

Ключові слова: оцінка, оцінювання, система оцінювання, оцінювання компетентності.

Рис. 2. Літ. 23.

Викторія Билык, преподаватель кафедры теории и методики трудового и профессионального обучения
Хмельницкого национального университета,
аспирант Хмельницкой гуманитарно-педагогической академии

**ОЦЕНИВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ
СПЕЦИАЛИСТОВ В УСЛОВИЯХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ
ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ**

Рассмотрено оценивание результатов профессиональной подготовки будущих специалистов в условиях внедрения компетентностного подхода в учебный процесс высшей школы. Внимание сосредоточено на характеристике компонентов системы оценивания уровня сформированности профессиональной компетентности у студентов.

Ключевые слова: оценка, оценивание, система оценивания, оценивания компетентности.

Victoria Bilyk, Lecturer Theory and Methods of Labor and Professional Education Department
Khmelnytsk National University Postgraduate
Khmelnytsk Humanitarian and Pedagogical Academy

**THE EVALUATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN
THE CONDITIONS OF PROFESSIONAL PREPARATION AT HIGHER SCHOOL**

The evaluation of results of professional preparation of future specialists in the conditions of introduction of competitional approach in the educational process of higher school is considered. The attention is concentrated on the description of components of the system of the evaluation of the level of the professional competence, which students have formed.

Keywords: estimation, evaluation, system of evaluation, evaluation of competence.

Постановка проблеми та аналіз останніх публікацій. Сучасний етап модернізації вищої професійної освіти характеризується поряд з удосконаленням змісту навчання, формами і методами зміною його результативно-цільової основи та, як наслідок, зміною оцінювальних процедур.

У понятійно-категорійному апараті розрізняють терміни “оцінювання”, як процес отримання інформації, і “оцінка”, як результат цього процесу [1, 27].

Оцінка – це будь-яка кількісна або якісна міра на основі визначених критеріїв, що використовуються для опису результатів оцінювання в окремій навчальній дисципліні або навчальній програмі в цілому [2, 47]. Вона має бути орієнтована не тільки на визначення рівня

засвоєння студентами єдиного для всіх змісту навчання, а і на глибину і об’єм індивідуальних знань, готовності їх використання, оволодіння універсальними та спеціальними способами дії, ступенем і характером особистісних зусиль. Основними функціями оцінки є: констатуюча (інформаційна), контролююча та регулююча [3, 10].

Оцінювання розглядається як формалізований процес визначення рівня опанування студентом запланованих результатів навчання, що є необхідним для вдосконалення навчального процесу, підвищення ефективності викладання, розвитку студентів [2, 47].

Саме у системі оцінювання полягає головна відмінність компетентнісного підходу від традиційного, який активно впроваджується у вищу професійну освіту. Ця відмінність полягає у

ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

об'єкті, суб'єкті та критерії оцінювання. Об'єктами оцінювання є: мінімальний рівень знань, умінь, досвіду, необхідних для певного виду компетенцій – інваріантна частина; інтелектуальні можливості, потенційні можливості студента, його готовність до виконання поставлених завдань в умовах недостатньої бази знань і умінь – варіативна частина. Суб'єктами оцінювання є педагогічний та студентський колективи і сам студент, так як необхідною умовою і показником компетентності фахівця в галузі є здатність до самооцінки [4, 4]. Використання компетентнісного підходу, робить, також, акцент на зовнішніх суб'єктах оцінювання [5, 304]. Критерії оцінювання і вимірювання рівня сформованості компетенцій являють собою об'єктивні показники вираженості компетенцій студентом [4, 4].

Питанням оцінювання компетентності займається чимало вітчизняних і закордонних вчених О.Е. Коваленко, Л.З. Тархан, Н.І. Резнік, В.І. Звонніков, І.О. Зимняя, О.Ф. Піралова, В.О. Богословський і інші, але, на жаль, на сьогоднішній день, воно залишається ще відкритим, так як досі не визначено єдиного універсального алгоритму оцінювання компетентності.

Мета – охарактеризувати компоненти системи оцінювання професійної компетентності майбутніх фахівців в умовах професійної підготовки у вищій школі.

Виклад основного матеріалу. Для характеристики процесу оцінювання компетентностей розглянемо основні, на нашу думку, тенденції компетентнісного підходу:

- оцінювання визначається поведінковими цілями і, як правило, проводиться у формі демонстрації чи застосування компетенцій;

- встановлюється мінімальний рівень компетентності, яким повинні оволодіти всі студенти перед переходом до наступних поведінкових завдань [6, 119];

- широке використання багатовимірних педагогічних вимірювань [7, 36].

На відміну від традиційного підходу до навчання при компетентнісному студент використовує зі свого арсеналу знань те знання, що необхідне для демонстрації конкретної компетенції. Компетентнісний підхід надає рухомості, мінливості та відтворюваності знань в певних навчальних, життєвих і професійних ситуаціях, доповнює його новими якостями і властивостями [6, 120]. В контексті компетентнісного підходу саме результати навчання стають вагомими в оцінюванні якості освіти і проведенні її порівняння між різними університетами і країнами [8, 266]. Співставленням систем вищої освіти,

структур і змісту програм, на основі використання загальної методології визначення трудомісткості за ECTS, досягається формування навчальних результатів [9, 78].

Результати навчання – це сукупність компетентностей, що виражають знання, розуміння, уміння, цінності і інші особистісні якості, які набув студент після завершення навчальної програми або її окремого компонента [2, 55]. Згідно з проектом Тьюнінг, кінцеві результати навчання формулюються як рівень компетентності, якого повинен досягти студент [10, 3].

Розглянемо проблеми оцінювання результатів навчання майбутніх фахівців, що виникли в умовах модернізації вищої школи. Перша полягає у забезпеченні на практиці комплексності, цілісності результатів навчання, що виражаються у таких загальних інтегральних характеристиках випускника, як професіонал, компетентний фахівець. Друга – обумовлена об'єктивною складністю процесу оцінювання і самої оцінки цілісного результату професійної освіти [11, 14].

Складність оцінки професійної компетентності полягає у її критеріальному описі, у ситуативному прояві професійної компетентності, у підборі інструментарію, що повинен описувати одночасно розуміння і дії суб'єктів навчання [12, 9; 6, 119], у формуванні норм для визначення рівня володіння компетентностями [5, 324].

Компетентність, як правило, об'єктивно можна оцінити в умовах підприємств, фірм, корпорацій тощо [13, 27]. Тому, ще одна складність у оцінюванні компетентностей випускників вищих навчальних закладів полягає у майже відсутній інформації про успішність діяльності студента у професійній галузі, з якою він майже не стикався [4, 5].

Оновлення контрольно-оцінювальної системи передбачає виконання таких умов: мінімізація суб'єктивізму у підсумковому контролі; зниження авторитарності під час поточного контролю, створення умов для самоконтролю і самооцінки студентів; перехід до інноваційних способів вимірювання, що забезпечують оцінку компетентностей, здібностей до творчої і практичної діяльності; використання індивідуалізованих методів корекції навчальної діяльності під час поточного контролю, систематичне використання вхідного контролю; зниження відсотку традиційних письмових методів оцінювання [14, 26] за рахунок широкого впровадження сучасних активних методів навчання.

Будь-яка система контролю передбачає наявність системи оцінювання, за допомогою якої відбувається контроль. Формування системи

ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

оцінювання містить: вибір контрольних точок і визначення контрольних-вимірювальних матеріалів; визначення критеріїв оцінювання; формування шкали оцінювання [5, 54]; визначення суб'єктів оцінювання, вибір об'єктів оцінювання і їх предметні галузі; вибір технології оцінювання [16, 78].

До системи оцінювання професійної компетентності майбутніх фахівців висувають такі вимоги: об'єктивність, систематичність, гласність, надійність, валідність, індивідуальний характер, всебічність, різноманітність форм і методів оцінювання, етичність, оптимізація, інтегральне оцінювання всіх структурних компонентів компетентності [17, 7], гуманізм, оптимізм, що передбачають опору на сильні якості особистості, оцінювання компетентності повинно проводитись не тільки шляхом порівняння з певними нормами, а і з результатами попереднього оцінювання [8, 4].

Існують такі принципи методології педагогічних вимірювань:

- поєднання кількісних і якісних рівнів вимірювань;
- використання психодіагностичних методик для вимірювання змін якості результатів навчання;
- облік сукупності факторів, що впливають на формування компетенцій, аналіз їх методами ієрархічного моделювання;
- забезпечення надійності, валідності результатів вимірювань;
- використання вимірювань із використанням фактору часу, перехід до режиму моніторингу результатів навчання;
- застосування різноманітних методів, використання зовнішніх і внутрішніх експертів оцінювання [7, 37 – 38].

Крім наявності принципів та вимог до системи оцінювання, необхідним є дотримання обраних для впровадження у процес професійної підготовки підходів до оцінювання. Виділяють різні підходи до оцінювання компетентності. І.О. Зимня розглядає дві групи підходів до оцінювання результату навчання. До першої групи підходів, що визначають оцінку, як зовнішню по відношенню до навчання, належать: виробничий підхід, що розглядає результати навчання як задоволення потреб споживачів – держави, роботодавців, студентів і їх сімей, суспільства в цілому; етичний підхід, що пропонує замінити існуючу систему оцінювання незалежною експертизою за участі соціальних партнерів; соціально-педагогічний підхід, що розуміє оцінку, як ступінь і характер відповідності освітньої діяльності очікуванням суб'єктів освітнього процесу. До другої групи підходів, що визначають оцінку як внутрішню по

відношенню до навчання, належать: інформаційно-констатуючий підхід, діагностико-навчаючий підхід, рефлексивний підхід, описативний психологічний підхід, конструктивний психологічний підхід, соціометричний підхід [11, 15 – 16]. Поряд з цим, досить широко використовується діяльнісний підхід при формуванні та оцінюванні компетенцій [19, 123; 16, 10], що сприяє поетапному входженню майбутніх фахівців у контекст реальної практичної діяльності [20, 7]. При реалізації діялісного підходу контролюються результати навчальної діяльності, а саме те, що навчився робити студент, застосовуючи здобуті знання [19, 123]. Але існуюче сьогодні предметне структурування змісту навчання не дозволяє структурувати засоби оцінювання з точки зору діялісного підходу. Науковці пропонують використовувати предметно-діялісний підхід, при якому необхідно структурувати і навчання, і засоби оцінювання одночасно за предметним та діялісним принципами. Поділ змісту освітньої програми на дисципліни відповідає її предметному структуруванню, а поділ за компетенціями – діялісному [16, 10]. Засоби оцінювання сформованих компетентностей у студентів повинні виявляти, поряд зі змістовним, діялісний компонент підготовки майбутнього фахівця, що передбачає демонстрацію чи застосування знань в певній ситуації [4, 5].

Оцінювання професійної компетентності безумовно передбачає компетентне застосування методів оцінювання для дослідження компетентностей особистості і залежить від рівня підготовки фахівців-педагогів, компонентного складу компетентностей, а також знання якостей особистості, співставлених з компонентами компетентностей, на оцінку яких направлені методики [1, 31].

Розрізняють діагностичні процедури оцінювання з високим (об'єктивні) і з низьким (суб'єктивним) ступенем можливості формалізації. До оцінювальних процедур з високою формалізацією належать: група об'єктивних тестів з вибором відповіді із запропонованих варіантів, група тестів-опитувальників для діагностування особистісних якостей, група методик “суб'єктивного шкалування і самооцінки компетентності”. До оцінювальних процедур з низькою формалізацією належить група суб'єктивних методів експертного оцінювання, що включає спостереження, контент-аналіз, інтерв'ю, метод кейсів тощо [16, 91].

Визначення рівня сформованості компетентності повинно проводитись із застосуванням комплексу

**ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

оцінювальних методів [16, 89; 21, 122; 3, 8], що є регламентованими кваліметричними процедурами, які охоплюють або/і комплексні кваліфікаційні завдання, або/і систему питань [5, 308]. Для зручного застосування комплексу методів оцінювання доцільно розробити і використовувати структурну матрицю оцінки компетентності. Матриця може бути представлена у вигляді таблиці (рис. 1), де у стовпцях вказуються дисципліни, що забезпечують формування компетентності, а у рядках – методи вимірювання. При цьому методи вимірювання повинні передбачати можливість вимірювання досягнутих результатів навчання у вигляді демонстрації компетенцій [4, 6 – 7].

О.М. Шиян відмічає, що рівень професійної компетентності фахівця будь-якої галузі діяльності залежить від його здібності розвивати творчий потенціал і продуктивно займатись самовдосконаленням [23, 13]. Це ж твердження, на нашу думку, стосується і професійної підготовки майбутніх фахівців, рівень якої залежить, у більшій мірі, від можливостей і бажання студента розвиватися самостійно. У практиці професійного навчання, на сьогоднішній день, розглядають оцінювання професійної компетентності за різною кількістю рівнів, зручною для певної групи педагогів.

Для роботи з компетенціями необхідно побудувати матрицю компетенцій, що являє собою

№ з/п	Методи вимірювання	Дисципліни підготовки, основні теми			
		Дисципліна 1			Дисципліна 2
		Тема 1	Тема 2	Тема
1	2	3	4	5	...

Рис. 1. Макет структурної матриці комплексної оцінки компетентності

Компетентності набуваються в усіх навчальних дисциплінах і оцінюються на різних етапах програми навчання. Як правило, набуття компетентності відбувається комплексно і циклічно впродовж всієї програми. Щоб зробити рівні вивчення порівняними, предметні групи

документ у вигляді таблиці, яка містить набір компетенцій, їх рівнів та текстові формулювання (дескриптори) (рис. 2). Матриця компетенцій є універсальним критерієм для вимірювання якості підготовки випускника навчального закладу [15, 86].

Шифр компетенції	Назва компетенції	Дескриптори		
		Рівень 1	Рівень 2	Рівень ...
1	2	3	4	5

Рис. 2. Матриця компетенцій

проекту Тьюнінг розробили дескриптори циклу (рівня), що виражаються в термінах компетентностей [10, 3]. Дескриптор рівня – це твердження, в якому вказуються індикатори глибини і обсягу вивчення, які очікуються на певному етапі програми [10, 103]. Дескриптор забезпечує чіткі точки прив'язки, що описують результати програми навчання [22, 19]. Точки прив'язки – це показники, що не мають нормативного характеру, які дозволяють порівняти програми на здобуття ступеню, зокрема на рівні предметної області [10, 104]. Результати навчання, у свою чергу, повинні супроводжуватися відповідними критеріями оцінювання, які використовуються для прийняття рішення про те, що очікувані результати навчання досягнуто [22, 19]. Критерії оцінювання описують на якому рівні і що повинен вміти виконувати студент [10, 98].

Висновки. Як підсумок, зазначимо, що сьогодні у процесі навчання майбутніх фахівців акцент робиться на досягнуті студентами результати навчання. При оцінюванні результатів навчання необхідно приділити увагу таким компонентам системи оцінювання: компетентному складу суб'єктів оцінювання; наявності чітко сформульованих результатів навчання у термінах компетенцій; наявності дескрипторів для оцінювання рівня сформованості компетентності, обов'язковим переліком діагностичних процедур, які можуть бути представлені у структурній матриці комплексної оцінки компетентності.

1. И.А. Зимняя Социальные компетенции/ компетентности в образовательной программе ВПО / Под. ред. проф. И.А. Зимней // Материалы XVII Всероссийской научно-методической конференции

ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

“Проектирование федеральных государственных образовательных стандартов и образовательных программ высшего профессионального образования в контексте европейских и мировых тенденций” – М., Уфа: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. – 2007. – 72 с.

2. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад.: І.І. Бабин, Я.Я. Болюбаши, А.А. Гармаш і ін.; за ред. Д.В. Табачника і В.Г. Кременя. – К.: ТОВ “Видавничий дім “Плеяди”, 2011. – 100 с.

3. Фишман И.С. Формирующая оценка образовательных результатов учащихся. Методическое пособие / И.С. Фишман, Г.Б. Голуб. – Самара: Изд. “Учебная литература”, 2007. – 244 с.

4. Шалашова М.М. Комплексная оценка компетентности будущего учителя / М.М. Шалашова // Интеграция образования. – 2008. – №4. – С. 3 – 9.

5. Резник Н.И. Вопросы образования: Инвариантный подход. Компетентностный подход: монография / Резник Н.И., Берестнева О.Г., Алексеева Л.Ф., Шевелев Г.Е. – Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2009. – 470 с.

6. Кряклина Т.Ф. Оценка знаний и оценка компетенций: общее и особенное / Т.Ф. Кряклина, А.П. Детков // Мир науки, культуры, образования. – 2009. – № 4 (16). – С. 119 – 122.

7. Звонников В.И. Контроль качества обучения при аттестации: компетентностный подход: учеб. пособие / В.И. Звонников, М.Б. Чельщикова. – М.: Университетская книга: Логос, 2009. – 272 с.

8. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України / [за ред. В.Г. Кременя]. – К., 2009. – 185 с.

9. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: [монографія] / за ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 412 с.

10. Вступне слово до Проекту ТЬЮНІНГ – гармонізація освітніх структур у Європі. Внесок університетів у Болонський процес [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://methods.knlu.kiev.ua/docs/Teachers/3.Project Tuning.pdf>

11. Зимняя И.А. Интегративный подход к оценке единой социально-профессиональной компетентности выпускников вузов / И.А. Зимняя, Е.В. Емцова // Высшее образование сегодня. – 2008. – №5. – С. 14 – 19.

12. Доклад “О деятельности института по повышению профессиональной компетентности педагогических и руководящих кадров как условия достижения качества дополнительного педагогического образования” [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bank.Orenipk.Ru/Text/uch-sait 2.htm>

13. Пиралова О.Ф. Система диагностики инженерной компетентности выпускников

технических вузов / О.Ф. Пиралова // Высшее образование сегодня. – 2010. – №6. – С. 26 – 29.

14. Звонников В.И. Современное средство оценивания результатов обучения: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В.И. Звонников, М.Б. Чельщикова. – М.: Издательский центр “Академия”, 2007. – 224 с.

15. Гидрович С.Р. Компетентностный подход к формированию основных образовательных программ третьего поколения / Гидрович С.Р., Егорова И.И., Курочкина А.Ю. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2010. – 107 с.

16. Богословский В.А. Методические рекомендации по проектированию оценочных средств для реализации многоуровневых образовательных программ ВПО при компетентностном подходе / [В.А. Богословский, Е.В. Караваева, Е.Н. Ковтун и др.]. – М.: Изд-во МГУ, 2007. – 148 с.

17. Отрошко Т.В. Система оцінювання технічної компетентності майбутніх учителів інформатики в процесі навчання комп'ютерних дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 “Теорія та методика навчання (технічні дисципліни)” / Т.В. Отрошко. – Харків, 2010. – 21 с.

18. Левчук С.В. Профессиональная компетентность педагогических работников [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ipk.Admin.tstu.ru/bpi/bpiweb.exe/doc1360.doc?id=1360>

19. Атанов Г.О. Теорія діяльнісного навчання: [Навч. посібник] / Генадій Атанов. – К., Кондор, – 2007. – 186 с.

20. Шахов В.І. Теоретико-методологічні основи базової педагогічної освіти майбутніх учителів. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук. спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / В.І. Шахов. – Тернопіль, 2008. – 48 с.

21. Кузнецова Е.М. Методика разработки паспорта и программы формирования компетенции как основы компетентностно-ориентированного образовательного процесса [Електронний ресурс] / Е.М. Кузнецова, Л.В. Михалёва // Вестник Томского государственного университета. – 2011. – №3(15). Сайт: “Язык и культура”: – Режим доступу: vestnik.tsu.ru/language/

22. Впровадження ЕСТS в українських університетах: Методичні матеріали / [Шинкарук В.Д., Бабин І.І., Рашкевич Ю.М. і ін.]. – Львів: Видавництво національного університету “Львівська політехніка”, 2006. – 56 с.

23. Віаніс-Трофименко К.Б. Підвищення професійної компетентності педагога / Віаніс-Трофименко К.Б., Лісовенко Г.В. – Х.: Вид. група “Основа”. – 2007. – 176 с.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2013

